

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ЕСТЕТИЧНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У ПОЗНАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ НА МАТЕРІАЛІ ІНТЕГРАЦІЇ ВИДІВ МИСТЕЦТВА

Пономарьова О. М.,

Луганський національний педагогічний університет ім. Т. Шевченка

Анотація. Стаття присвячена деяким проблемам формування музично-естетичних орієнтацій на матеріалі інтеграції мистецтва.

Аннотация. Пономарева О. М. Формирование музыкально-эстетических ориентаций будущих учителей во вне учебной деятельности на материале интеграции видов искусства. Статья посвящена некоторым вопросам формирования музыкально-эстетических ориентаций на материале интеграции искусства.

Annotation. Ponomareva O. In the paper the art integration is considered as a necessary condition of formation of musical aesthetic value.

Постановка проблеми. Процеси розвитку й оновлення суспільно-економічних відносин в нашій державі спричинили певні зміни ієрархії цінностей у суспільстві та ціннісних пріоритетів кожної конкретної особи. Піднесення людини як найвищої цінності суспільного життя,

розвиток її загального стану, інтелекту, здібностей, потенційних творчих можливостей, формування загальнолюдських і національних, духовних, естетичних, моральних вартостей стає провідним завданням професійної освіти. Важливі державні документи – Закони України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності та інші, спрямовані на розв’язання актуальних завдань сучасної педагогіки.

Як відгук різних, синергетичних за станом процесів розвитку сучасного суспільства, соціально-культурна ситуація уявляється доволі складною, багатовимірною та суперечливою. Сьогодні, з розвитком та вдосконаленням науки й техніки, глобально поширився інформаційний космос соціальних комунікацій. Так званий “інформаційний вибух” і відкриті великі можливості розповсюдження інформації створюють передумови для подальшого розвитку, вдосконалення особистості й суспільства. Однак існують певні внутрішні проблеми цього явища: перебільшення кількості інформації, у тому числі музичної, її сумнівність в естетичному, етично-моральному відношенні та нав’язливість (реклама, бульварна преса, пропагандистські акції в шоу-індустрії та у сфері мас-медіа). Масовий характер усіх сфер створення, тиражування, сприймання аудіо-, відеопродукції, друківаних видань, розважально-гедоністична, квазідемократична спрямованість масової продукції, стихійно й негативно впливають на процес формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів. Також сьогодні склалися деякі протиріччя між загальними тенденціями візуалізації інформаційного середовища й специфічними інтонаційно-процесуальними законами й засобами музичного мистецтва, між мобільним характером інформаційного простору й константним станом учбових програм, підручників, які не здатні мобільно відгукатись на нові культурні, мистецькі та споживацькі явища сьогодення, не спроможні допомогти учню, студенту зорієнтуватися, зробити справжній естетичний вибір.

Така ситуація актуалізує проблему екології свідомості, екології культурної спадщини, вимагає удосконалення навчально-виховного процесу у вищих освітніх закладах, висуває завдання формування в особі майбутнього наставника молоді пріоритету справжніх духовно–

естетичних цінностей. Тому естетичне виховання майбутніх учителів сьогодні набуває більш особливого значення й актуальності.

Виклад основного матеріалу та аналіз публікацій. Зазначені умови сучасного стану розвитку держави усе більше привертають увагу та інтерес дослідників до проблеми формування і розвитку духовності сучасної людини, її ціннісних пріоритетів. На думку провідних вітчизняних педагогів (В. Бутенко, С. Гончаренко, В. Дряпіка, І. Зязюн, Н. Миропольська, О. Савченко, В. Сухомлинський та ін.), психологів (І. Бех, Л. Виготський, А. Маслоу, Є. Назайкінський, Б. Теплов та ін.), естетичне ставлення і творчість, сприйняття, переживання й пізнання дійсності й мистецтва набувають значення центральних аспектів життєдіяльності людини. Широке коло аксіологічних проблем досліджується в працях провідних сучасних вчених (В. Василенко, Я. Гудечек, В. Дряпіка, М. Каган, В. Квачахія, І. Попов, Л. Столович, В. Тугарінов, Б. Чагин, Н. З. Чавчавадзе, М. Южанін, В. Ядов та ін.). Надзвичайно важливу роль аксіологічний підхід відіграє при підготовці майбутніх вчителів, оскільки одним із найголовніших засобів успішного розв'язання проблеми виховання підростаючого покоління на основі вищих духовних й естетичних цінностей життя і культури є надання пріоритетного значення “вихованню вихователів”.

Музично–естетичні орієнтації завжди є глибинним виміром життя. Їхній розвиток залежить від сформованості окремих якостей, здібностей і здатностей людини. Як аксіологічне явище, музично–естетичні орієнтації є складовою частиною галузей філософії, мистецтвознавства, естетики, психології, культурології, педагогіки, соціології. Це багатоаспектне явище поєднує широке коло проблем музичного и художнього сприйняття (праці Н. Гродзенської, Л. Кадцина, О. Костюка, В. Остроменського, О. Ростовського, О. Рудницької, Л. Самсонідзе, А. Сохора, М. Южаніна, І. Котляревського, Г. Тарасова, Л. Черкашиної, Н. Герасимової–Персидської, Є. Назайкинського, Б. Теплова, Б. Мейлаха та ін.), художнього та музичного мислення (Л. Григоровська, І. Карпенко, В. Петрушин, Л. Яковенко та ін.), духовно–естетичних та художньо–творчих потреб (Є. Коцюба, О. Семашко, Г. Тарасов, Л. Філатова та ін.), художнього інтересу (О. Дем'янчук, Є. Квятковський, Л. Косяк, Т. Плєспіна, Г. Щукіна та

ін.), природи музичної цінності (А. Сохор, З. Лисса, М. Южанін, Т. Чередниченко, Л. Мейер, В. Коукер, Р.Інгарден, Н. Гартман, К. Хубер та ін.), естетичної оцінки (В. Бутенко, Л. Коваль, І. Критська, Ю. Соколовський та ін.), розвитку творчих здібностей студентів вищих навчальних закладів (В. Андреев, Д. Джола, Р. Макаров, Л. Масол, В. Мостова, Л. Савченко, Т. Стратан, С. Торічна та ін.).

Незважаючи на інтерес науковців до проблем розвитку музично-естетичних орієнтацій, багато її аспектів ще не знайшли адекватного висвітлення: так, у теорії і практиці естетичного виховання недостатньо вивченими й розробленими залишаються питання формування музично-естетичних орієнтацій молоді засобами художньої інтеграції мистецтв у позанавчальній діяльності.

Узагальнення значення феномена естетичної орієнтації визначається як духовна здатність суб'єкта до відбору естетичних вартостей, що виявляється в індивідуальній оцінці естетичних якостей об'єкта. У свою чергу, здатність естетичного судження здійснюється у процесі взаємодії власної оцінки естетичних цінностей особи з художньо-естетичними та соціальними тенденціями і поглядами, що стверджуються та існують у суспільстві. З огляду на це, процес формування цього духовного феномена засобами музичного мистецтва висуває ряд певних проблем. Головна проблема пов'язана з досягненням і творчою реалізацією майбутніми учителями духовного потенціалу музичного мистецтва, яке існує в специфічному просторі на підставі складних інтонаційно-процесуальних механізмів музичного створення, буття, виконання, інтерпретації та сприйняття, але ж цілком пов'язане з усіма видами мистецтва та життєвим простором взагалі. Музичне мистецтво – це інтонаційний засіб існування цінностей (3, 47). Певні проблеми сприймання, розуміння, оцінювання творів і явищ музичного мистецтва існують в освітніх закладах на факультетах немусичного профілю. Ці проблеми потребують уваги, бо студенти в майбутній роботі повинні бути вихователями, організаторами позанавчальної роботи в школі. Тому вбачається за доцільне перевагу в естетично-виховній роботі спрямувати у сферу позанавчальної діяльності студентів і спрямувати зусилля організаторів аксіологічного виховання молоді на формування музично-естетичних орієнтацій. Позанавчальна

діяльність повинна більш детально, та водночас, узагальнено, концентрувати у собі певною мірою випереджальну, доповнювальну, прогнозувальну, креативну місію “виховання вихователів”.

Формування музикально-естетичних орієнтацій майбутніх учителів повинне мати своєю базою дієві інтеграційні методи, які були б спроможні забезпечити якісне становлення майбутнього вчителя. В руслі інтеграційних процесів сьогодні ствердились комплексні методи ознайомлення зі світом, з мистецтвом. Справжній твір мистецтва – унікальна модель світу, велика світоглядна, гуманістично спрямована модель просторово-часового буття, тому важливо навчити майбутнього педагога сприймати, відчувати, аналізувати й певним чином оцінювати явища мистецтва і життя.

Спираючись на великий вплив інтеграційних процесів в розвитку сучасного мистецтва й культури, на великі традиції синтезу й взаємодії видів мистецтва, та враховуючи доволі низький загальний рівень зорієнтованості молоді на класичне, народне, сучасне професійне музичне мистецтво, поширену зацікавленість тільки розважально-музичними зразками, саме у взаємодії музики, живопису, літератури та інших видів мистецтва вбачається можливість більш повноцінного, ефективного осягнення молодими людьми не тільки явищ сучасної культури та мистецтва, але й сенсу світової музичної та живописної культури минулого, культурологічних зв'язків сьогодення з минулим – це є впровадження в практику позанавчальної діяльності різних видів полікультурного діалогу.

Музично-естетичні орієнтації – це складна внутрішня структура. Її складовими частинами й показниками є почуття, інтереси, потреби, ідеали, смаки як показники ціннісних установок та результатів сприйняття й оцінки (1, 25). Враховуючи доволі знижені показники потреб, інтересів майбутніх учителів, треба зосередити особливу увагу на початковій ланці виховного процесу з формування музично-естетичних орієнтацій. Важливе – в опорі на досвід, здібності, здатності особистості формувати позитивне ставлення до музичного мистецтва, до інших видів мистецтва. У цьому допомогою є нова інформація, яскравий новий матеріал, який змусить слухача та глядача здивуватись, усвідомити явище, отримати яскраві позитивні відчуття, почуття.

Формування музично-естетичних орієнтацій взагалі треба починати на підставі процесу розвинення естетичних почуттів, позитивних почуттів особи, на підставі розвитку інтересу – тобто нова яскрава інформація чи її поява через усвідомлене перетворення та творчу уяву із старої, вже отриманої індивідом інформації, дадуть змогу сформувати та активізувати потребнісно-мотиваційну сферу особи, тим самим відкрити шлях молодій людині до духовно-естетичного самовдосконалення, збагатити та розвинути її тезаурус, особистий досвід, спрямувати свідомість й підсвідоме на сприйняття дійсно вагомих вартостей та цінностей культури і мистецтва (4, 226). У цьому відношенні мистецтво ХХ століття з його поліжанровим, полістильовим викликають великий інтерес для дослідників й для студентів.

Необхідним є процес сприймання творів – слухання, переживання, усвідомлення, інтерпретація й естетична оцінка. Музичне мислення визначається як реалізований в інтонуванні процес моделювання системи відносин суб'єкта до реальній дійсності (2, 39), музичне сприйняття – це процес усвідомлення інтонаційної моделі. Тому спрямувати діяльність слухача треба в психологічному, гносеологічному, аксіологічному, креативному аспектах: необхідно узагальнено, поступово й професійно ознайомити студента з основами інтонаційно-процесуальної, просторово-часової організації музичного твору: це самі елементи музичної тканини, складові компоненти – засоби музичної виразності, формотворні та композиційні засоби відтворення композиторського задуму в художньому образі.

Слухове та візуальне сприйняття та мислення – різні психофізіологічні процеси, але ж сенсibilізуючий вплив зорових та слухових почуттів, синестезія відчуттів дають можливість для більш повноцінного сприйняття мистецтва і життєтворчості. Жанрово-стильове поле мистецтва взагалі дає великі потенційні можливості к взаємодії, синтезу, інтеграції: це музичні й образотворчі портрети, пейзажі, анімалістика, історичні, біблейські, ужинкові та батальні сюжети. Семантика музичних – стильових, жанрових, мовно-мовленневих, інтонаційних утворень пов'язана з оточуючим світом, з процесами існування й світосприймання, дає ключ до розгадки музичних кодів, певним чином відкриває таємниці будь-якого музичного твору.

Мистецтвознавчі дослідження розвитку візуального та музичного мистецтв, дослідження психологічних процесів творчості та сприйняття візуального й музичного мистецтв, аналіз та з'ясування інтеграційних процесів в культурі та мистецтві ХХ століття є необхідною умовою для обґрунтування та вирішення проблем, пов'язаних з удосконаленням та розробкою педагогічних технологій, спрямованих на формування музично-естетичних орієнтацій молоді, на формування ціннісного естетичного ставлення майбутніх учителів до мистецтва, культури й буття.

Література

1. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта: Навчальний посібник. – К., Кировоград, Ужгород: Лира, 2000. – 228 с.
2. Дыс Л. Музыкальное мышление как объект исследования // Музыкальное мышление: сущность, категории, аспекты исследования: Сб. ст. – К.: Муз. Україна, 1989. – 181 с.: нот. – С. 35-44.
3. Закс Л. Музыка в контекстах духовной культуры // Критика и музыкознание: Сб. Статей. – Вып. 3. – Л.: Музыка, 1987. – 256 с. – С. 46-68.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология: Учеб. для вузов. – М.: Логос, 2001. – 384 с.